

MARTA RIVERA DE LA KRUIZ

# U vreme čuda

Finalista za nagradu *Planeta* 2006. godine

*Prevod sa španskog*  
Sandra Nešović

Beograd  
2012  
DERETA

*Za osmeh moje majke.  
Za pogled moje majke.  
Za moju majku, koja je još uvek tu negde.*

*Iako je potpuno tačno da prolazimo kroz  
neka okrutna vremena, takođe je istina  
i da živimo u vreme čuda.*

SERHIO PITOL, *Veština bega*

*Najgore povrede su one  
koje nanosimo sami sebi.*

SOFOKLE, *Kralj Edip*

**PRVI DEO**

Kad je ova fotografija nastala, moja majka je već bila bolesna. Mi toga nismo bili svesni, a doskora sam podrazumevala da ni ona to nije znala. Ali sada, kad god se zagledam u taj grupni portret, zapitam se da li moja majka zaista nije ni slutila kakva nas nesreća vreba ili je već bila primetila prve znake svoje boljke pa ih je od svih nas krila jer se nije osećala sposobnom da naruši blagostanje koje je krasilo naš život.

To je stvarno lepa fotografija. Slikali smo se na dan venčanja moje sestre, neposredno pre nego što ćemo krenuti ka crkvi. Svi smo vrlo ozbiljni, delimično zbog svečanosti samog tog trenutka, ali i zbog toga što je nebo već dva sata pretilo kišom i, baš u trenutku koji je ova fotografija zabeležila, pale su prve kapi onoga što će se preobratiti u neuobičajeno jak pljusak. Zato smo svi imali ozbiljne izraze lica. Svi osim moje majke koja se smeškala u objektiv, u onom svom tako tipičnom stavu, stisnutih usana, dok su se njene blage oči iskrile svetlošću, kao da je htela da nam kaže da će sve biti dobro, da ništa nije nepovratno izgubljeno, da čak ni svetski potop nije u stanju da nam pokvari svadbeno veselje. To je bio njen način suočavanja sa svetom: sa krajnjom verom u budućnost, sa optimizmom koji je neizbežno bivao prelazan i koji je, po mom mišljenju, bio osnovni razlog zbog kojeg je zavredela ljubav toliko mnogo ljudi. Svet je pun osoba koje ni u šta ne veruju i, ukoliko se iznenada naš put ukrsti sa putem nekoga ko je sposoban da uloži veru u bilo šta dobro, instinkt opstanka nas naprosto poguruje da se tom nekom približimo, da pored njega potražimo utočište. Ja čak nisam morala ni da tražim to utočište. Ona je bila moja majka, i čitav me je život pojila tom posebnom svetlošću,

svetlošću koja je obasjavala čak i najmračnije stvari, one koje uprkos najboljim namerama ne možemo da izbegnemo budući da nam se u određenim trenucima naše priče one neizbežno upliću u korake.

Moja je majka očuvala tu svetlost tokom skoro celog perioda svoje bolesti. Jednog dana ju je izgubila, i ja sam odmah znala da joj je preostalo samo još malo od života. Sumnjam da ću ikada imati prilike da vidim takvu svetlost u bilo čijim očima. Pretpostavljam da je to razlikovni beleg nekih sasvim izuzetnih bića, onih koja ovim svetom koračaju sa tajnim ciljem da ga pretvore u jedno bolje mesto. Bogovi zato dodeljuju tu posebnu vrstu svetlosti njihovim pogledima, možda da bi mogli međusobno da se prepoznaju, ili možda da bi u trenu mogli da ih izdvoje od nas ostalih.

Užasno je i pomisliti da je, dok su nas tada fotografisali (mislim da je to jedno od poslednjih svedočanstava trenutka u kome smo svih petoro zajedno), nesreća već bila tu, šćućurena, čekajući najbolji trenutak da raširi svoja crna krila i sve prekrije svojom teškom senkom. Eto to sam osetila kad je moja majka umrla. Da je nastupilo doba senki. Da ćemo do kraja svojih života provoditi vreme tako što ćemo čeznuti za tim njenim naročitim sjajem, onim koji je ozario tu fotografiju nastalu jednog olujnog popodneva kada je kiša pretela da sve uništi, nekoliko časaka pre nego što se nebo rastvorilo u vladavini munja i gromova koji su zatresli bračni oltar na isti način kao što je kasnije bolest moje majke uticala na to da se potresu životi svih nas.

Držala sam tu fotografiju u rukama kad sam primila Elenin telefonski poziv. Elena već devet godina živi u Njujorku, što nas ne sprečava da održavamo blisko prijateljstvo koje je u stanju da preživi sedam sati leta avionom i zapanjujuću neformalnost obeju nas, jer zaboravljamo rođendane one druge i ostale datume kakvi postoje da bi ljudi održavali kontakt sa dragim osobama. Umesto toga, razmenjujemo beskrajne poruke elektronskom poštom, čiji se tok naglo prekida, nekad iz čiste lenjosti, ili posle nekoliko nedelja nekontaktiranja

pozovemo jedna drugu telefonom bez određenog razloga i ostajemo na vezi znatno duže nego što nam preporučuju zdrav razum i osnove kućne ekonomije. I zato, kad sam tog popodneva ugledala Elenin broj na ekrančiću svog mobilnog telefona, nakon što je prošlo mesec i po bez ikakvih vesti od nje, samo sam pomislila da se bliži jedan od onih naših razgovora pomoću kojih nadoknađujemo protekli period. Međutim, nakon ustaljenih pozdrava i obaveznog spominjanja mog neraspoloženja zbog nedavnog gubitka majke, shvatila sam da Elenin glas sadrži neku notu napetosti koja meni beše nepoznata, kao da je želela da zaobiđe one uobičajene izlive naklonosti kako bi što pre stigla do ključnog pitanja koje nije znala kako da mi postavi.

– Moram da te zamolim za jednu uslugu... – konačno je izgovorila, i ja sam osetila olakšanje. Ako je samo o tome bila reč... – Dođavola, ne znam ni odakle da počnem... Radi se o mom ocu. Ima neku retku bolest... jednu od onih kojima se niko ne bavi jer nisu isplative. Neko degenerativno sranje koje čak nema ni sopstveni naziv. Moja majka i on već nedeljama lutaju po različitim bolnicama, a lekari se ograničavaju na to da slegnu ramenima i saopšte im da je to veoma redak slučaj, da u celoj Španiji ima svega pedesetak obolelih poput njega, zaključujući da nisu sigurni kakvo lečenje treba da primene. U međuvremenu, vucaju ga po raznim ispitivanjima, bockaju ga i uzimaju krv na analizu, šalju ga na rendgensko snimanje i magnetnu rezonancu i traže mu da mokri u plastične flašice.

– Žao mi je. Sigurno vam to teško pada.

Naravno da im je teško. To niko ne mora meni da kaže, meni koja sam posmatrala svoju majku na samrti, nakon beskrajnih nedelja lekarskih pregleda onkoloških stručnjaka, analiza i radioterapijskih zračenja. Svakako da je, makar to, njena patologija imala svoje ime i prezimena još od prvog trenutka, mada je ta činjenica, u suštini, za nas i za nju bila slaba uteha. Zanimljivo je što još uvek postoje ljudi koji umesto da kažu „rak“, radije to nazivaju „dugom i okrutnom

bolešću“. Kakva glupost. Kao da je ikada postojala ijedna bolest koja se ne bi mogla okvalifikovati kao okrutna. Istog časa sam osetila sažaljenje prema Eleninom ocu, koji je tumarao po bolnicama tragaajući, više ne za efikasnim lečenjem, nego za bednim imenom onoga što ga je snašlo.

– Piter je njegov slučaj proučio sa nekolicinom kolega. – Piter je Elenin suprug, stručnjak za plastičnu hirurgiju koji je zgrnuo pravo bogatstvo prepravljajući noseve, jagodice i usne stotinama Severnoamerikanki, nezadovoljnih svojim licima, a verovatno i životima. – Pronašao je neku kliniku na Menhetnu gde su spremni da jednu grupu bolesnika podvrgnu eksperimentalnoj terapiji. Uspeo je da ubaci mog tatu u taj program, tako da će on i moja majka provesti izvesno vreme u Njujorku, koliko god to ovaj ogleđ bude zahtevao.

Došavši do te tačke, iako se nisam usuđivala da prekinem Elenu, žudela sam da otkrijem svoju ulogu u toj priči jer trenutno nisam uspevala da pronađem nijednu. Najzad, Elena je prešla na stvar.

– Problem je u mom deki Silviju. Znaš i sama da on živi sa mojim roditeljima.

E pa ne, nisam znala. Elena i ja smo se upoznale na Oksfordu i moj kontakt sa njenom porodicom svodio se na pola tuceta slučajnih susreta koji nisu uključivali, doduše, i spomenutog deku.

– Rekla sam im da i njega dovedu. Sveukupno, ovo je ionako već kuća ludaka, sa decom, psom i nekom odvratnom živuljkom koju je neko nedavno poklonio Piteru i za koju čak ne znam ni kojoj životinjskoj vrsti pripada. Ali deka ne želi da putuje. Tvrdi da je prestar da tolike sate provede u avionu...

– I u pravu je. Koliko već godina ima? Devedeset?

– Osamdeset i osam, ali je mladolik i žilav kao ruža. Volela bih da i ja budem takva u njegovim godinama. Stvar je u tome da moja majka strepi od toga da ga ostavi samog u Madridu. A imaj u vidu da je to „samog“ samo relativan pojam. Ima jednu stalnu kućnu pomoćnicu



i fizioterapeuta koji ga posećuje dva puta nedeljno, kada radi vežbe. Ima problema sa artritisom, znaš.

– I onda...?

– Suština je u tome da je moja mama paranoična. Nervira me do ludila, da budem iskrena. Te deka može da zapadne u depresiju, te ta njegova pomoćnica jedva da koju reč progovara, te možda mu otkazu vodovodne cevi a mi nemamo pojma o tome... Kunem ti se da ponekad ne znam ko je više zavisao, dobri Silvio u svojoj starosti ili moja majka koja stalno izmišlja neke razloge da po čitav bogovetni dan, kud puklo da puklo, provodi u obavezama. Ona naprosto mora o nekome da brine. I tako, kad smo se Serhio i ja osamostalili i odselili se, sirotom starcu je zapalo da trpi njeno gnjavljenje. To ti je nešto kao bolest.

– I...?

Elena je uzdahnula u telefonsku slušalicu, kao da je besna što mora da pređe na konkretni smisao cele te situacije.

– Pa, vidiš, moja bi majka bila nešto mirnija ako bi znala da će neka osoba od poverenja povremeno svratiti do njihove kuće i deki makar kratko praviti društvo, malo sa njim popričati i uveriti se da je dobro zbrinut i da je sve u redu.

Tek tada mi je postalo jasno. Odlučila sam da radije predupredim svaku dalju uobličenu molbu kako bih time izbegla Elenino osećanje stida, jer ona jednostavno mrzi da od bilo koga traži neku uslugu.

– Nema problema. Ja to mogu da učinim. Imam vremena napretek.

S druge strane telefonske veze, mogla sam da načujem uzdah olakšanja svoje prijateljice.

– Sesi, žao mi je što ti namećem takvu obavezu. Ali mi nemamo rođaka u Madridu. Serhio još uvek živi u Rimu. A nemam ni trunku poverenja u prijateljice moje mame. Doduše, ni moja rođena majka im ne veruje. To je jato papagajki sa mozgovima komaraca i sumnjam da je njihovo poimanje žrtvovanja išta veće od njihove sive materije. Ako njih zamolimo da povedu računa o deki, jednog bi popodne-

va stvarno došle da ga posete, zatrpale bi ga kolačima iz *Embasiya* i potom: kud koji, mili moji. A što se tiče poznanika mog oca... pa, ne verujem baš da bi tuce penzionera koji po čitave dane igraju karte i šah predstavljalo dobro društvo za bilo koga. Osim toga, ti matorci nemaju pojma o tome šta znači učiniti neko dobro delo. Imam utisak da ne bi obišli deku čak ni zarad čistog ispunjenja obećanja. Jandnik nedeljama ne bi imao s kim reč da podeli jer njegova pomoćnica je dobra kao lebac, ali kao da je mutava.

– A... zar tvoj deka nema nekih svojih prijatelja?

– U osamdeset i osmoj godini? Sesilija, draga, ono loše u činjenici da si doživela tako duboku starost jeste što malo pomalo ostavljaš drage ljude negde iza sebe. Poslednji vršnjak koji je Silviju preostao sada je u staračkom domu, sa Alchajmerovom bolešću kao iz udžbenika. Brat mu je umro na prelasku u novi vek, a bio je znatno mlađi od njega...

– Razumem. Kada putuju tvoji roditelji?

– Imaju mesta na letu za sutra uveče. I naglasiću ti to da je, uz sve te pripreme, moja majka dotakla samu ivicu nervnog napada. Pre neki dan me je pitala da li je moguće da se ponovo desi nešto poput onog sa „kulama bliznakinjama“, a sada strepi od toga da je na aerodromu ne pomešaju sa nekim teroristom. Stvar je u tome da svaki čas gubi glavu.

Elena nikada nije pokazivala nimalo samilosti prema svojoj majci. Istina je da Karmina inače nije baš najsmirenija osoba... ali sada je zaista imala mnoštvo opravdanja da bude van sebe. Njen suprug se razboleo, čeka je suočavanje sa jednim nepoznatim gradom i okruženjem koje je možda neprijateljsko, a za sobom ostavlja ostarelog oca, sa grižom savesti da ga prepušta samom sebi. Sirotica ima sva prava ovog sveta da se ponaša histerično i da sanja samoubilačke napade i policijske zasede. Dok sam slušala Elenine žalbe, nisam mogla da se oduprem zamišljanju ulica Menhetna i ogromne kuće u Gramersi parku, koju je Piter kupio nakon što je godinama štedeo stvarajući

bezbroj veštačkih lepotica. Naša kuća vredi pet hiljada noseva, često se šalila Elena, kroz smeh. Moja prijateljica radi kao prevodilac u sedištu Ujedinjenih nacija. Imaju dvoje male dece, Aleksandera i Elizuu, plus još jednog sina iz Piterovog prethodnog braka, koji sada živi s njima. Kada sam poslednji put bila u Njujorku, imala sam priliku da upoznam tog smrknutog i tužnog petnaestogodišnjaka, koji tumara kroz hodnike nalik izmučenoj duši, svestan svog ne baš zavidnog položaja. Verujem da je svestan toga da im samo smeta i predstavlja im teret. Adolescent u kući sa dvoje male dece čija je majka druga žena, automatski se pretvara u neskladnu notu na zabavi, u suvišni delić te slagalice sa slikom jednog uspešnog i bogatog para sa dvoje ljupke i lepo vaspitane dece, koji žive u svom domu u predgrađu gde je, sigurna sam, nekada davno kafu pio niko drugi do Henri Džejms, glavom i bradom. A sada, ta kuća na tri sprata koja ima čak i staklenik i maleni vrt sa hladovinom u zadnjem delu (azijatski luksuz u srcu Menhetna) takođe će ugostiti i Elenine roditelje. Pitam se šta će reći Ejdan, Piterov sin, kad se oni pojave. Možda će prisustvo novih stanara uticati na to da se oseti još ugroženije u svojoj već ograničenoj privatnosti. A možda će mu, sasvim suprotno tome, pojava ljudi sa sopstvenim i ozbiljnim problemima na grbači pomoći da ublaži jade vlastitog stanja, kao usvojenog člana jedne srećne porodice.

– Imaš li adresu mojih roditelja? Zapiši... daću ti i telefon, za svaki slučaj. Ako budeš zvala, javiće ti se Lusinda, kućna pomoćnica.

Zabeležila sam podatke koje mi je Elena izdiktirala. Spomenuta kuća bila je vrlo blizu moje. Imala sam sreće: starčić koga je trebalo povremeno da obilazim mogao je da živi u Čamartinu, u Moralehi ili u nekom selu u brdima, mada bih ja jednako prihvatila zaduženje koje mi je zadala Elena, jer za deset godina našeg prijateljstva retke su bile prilike da me je za bilo šta molila.

– Mislim da nije potrebno da ti kažem...

– Ne, uopšte nije potrebno.

Nikako nisam želela da se Elena raspline u beskrajnoj seriji izraza zahvalnosti. Povrh svega, nikad nisam znala šta da odgovorim kad mi neko kaže hvala.

– U redu, menjamo temu. Kako stoje stvari? Šta radi Migel?

Dođavola. Stigli smo do onog dela razgovora koji sam svim silama žudela da izbegnem. Trebalo je da dozvolim da mi se Elena baci pod noge, iskazujući mi svoju neizmernu zahvalnost. Sve bih prihvatila samo da ne moram da pričam o nečemu o čemu nisam želela čak ni da razmišljam. Barem ne trenutno. Na svu sreću, slučajni splet okolnosti i mala Eliza pristigli su mi u pomoć sa druge strane Atlantika.

– Ali, šta kog vraga radi ovo dete? – bilo je očigledno da je Elena upravo ispustila nit našeg razgovora.

– Šta se dešava?

– Eliza se sva izvrljala po licu mojim krejonom za oči... o, ne, prokletstvo, to je flomaster... crni flomaster... gde li ga je samo pronašla? Eliza! *We're going to have problems...! Stop to do that!*<sup>1</sup>

– Sad im se obraćaš na engleskom?

– Samo kad se naljutim na njih. Tako znaju da su stvarno nadrljali. Eliza! *I'm telling you not to do it! I'm telling you....!*<sup>2</sup>

Mogla bih da se opkladim da je Elizi bilo svejedno šta joj majka govori i koji jezik koristi da bi je ukorila.

– Čini mi se da tvoja malecka baš i nije zadivljena engleskim jezikom.

– Videćeš i sama kako je to kad budeš imala decu.

Elena to ne zna, ali sve ovo počinje da mi liči na neku vrstu grube šale, umesto dobronamernog upozorenja iz usta jedne majke na rubu živaca. Kad budeš imala decu... Aha. Na kraju, vilenjaci su ipak stali na moju stranu tako da sam iskoristila priliku da prekinem naš razgovor.

<sup>1</sup> Ti i ja ćemo imati ozbiljnih problema! Nemoj to više da radiš! (engl.) – *Prim. prev.*

<sup>2</sup> Kažem ti da prestaneš s tim! Upozoravam te...! (engl.) – *Prim. prev.*

– Ostaviću te da se posvetiš svojoj dvojezičnoj kćerkici. Poljubi Pi-tera u moje ime.

– Sesilija, još jednom ću da naglasim koliko sam ti zahvalna.

Ali ja više nisam čula Elenin glas niti kako se bunila neodoljivo ljupka Eliza, koja ima četiri godine, plavu kosu i zove me „teta Se“. Vratila sam fotografiju na policu, pa sam je tako pogledala još jednom, poželevši da su vreme i život napravljeni od nekog ponovo upotrebljivog materijala kako bih mogla da se vratim u taj dan, pre više od tri godine, kad se moja sestra udala i kad je ljuljnula ona nesvakidašnja oluja, mada nas to nije sprečilo da svadbeno slavlje rastegnemo sve do jedne predivne avgustovske zore. Ja sam nosila dugačku haljinu od tila. Moja majka je sebi kupila komplet u skladu sa cipelama čudesno identične boje kao i suknja. Moj otac i moj brat iznajmili su žakete (nakon što je osujećen pokušaj mog oca da nosi onaj sa sopstvenog venčanja) i obukli su bele košulje, besprekorno ispeglane. Naši prijatelji su pristigli iz raznoraznih kutaka kako bi te trenutke podelili sa nama. Ujaci, rođaci, snahe i zetovi, spremali su korpe pune pirinča i latica cveća koje će kasnije bacati na novopečeni bračni par, a pojedini od njih čak nisu ni spavali noć uoči tog velikog događaja, koji su svi oni doživljavali kao neponovljiv i poseban. Bio je to jedan od najsrećnijih dana u jednom životu, našem, neizmerno srećan.

I zato, vest o tome da je moja majka bolesna za mene je označila nešto kao udarac maljem, ali ne i iznenađenje. Kao da sam godinama iščekivala da se desi nešto što će uravnotežiti terapije našeg blaženog postojanja. Za razliku od ostalih (moj otac je, na primer, oduvek vero-vao da je naša porodica pronašla čarobnu formulu da se zaštititi od vetrova nesreće), ja sam oduvek gajila sumnje da nam sudbina priprema neku zvrčku koja dolazi da naruši našu zavidnu ravnotežu. Bolest moje majke i njena smrt koja je potom usledila, behu najbolji način da se oslabimo, da svako od nas ostane potpuno očajan, nemoćan, ogoljen i bez ikakve zaštite od vremena koja su predstojala. Ponekad,

posmatrajući ovu fotografiju, kroz glavu mi prođe jedna neznatna senka prekora upućenog usudu, koji nam je tako nemilosrdno ispostavio račun za našu životnu prijatnost, ali tog popodneva radije sam odabrala da se ne uplićem u zamerke bogovima i da se umesto toga kao za slamku uhvatim za stoičku trpeljivost koja je povremeno navraćala da mi pomogne, pretpostavljam, kako bih savladala određenu situaciju ne posežući za hemijskim čudesima koja su mi preporučivale moje prijateljice (uključujući i samu Elenu), koje polažu naizgled bezuslovnu veru u antidepresive. Ali ja nikad nisam bila depresivna. Samo jezivo tužna.

U jednom naletu odgovornosti (ali takođe i da bih radila nešto drugo osim ponovnog zurenja u fotografiju sa venčanja), u svoju beležnicu sam upisala adresu Eleninih roditelja: prethodno sam sve te podatke zapisala na parčetu novinske hartije koje bih, sasvim sigurno, ubrzo zagubila. U pitanju je bio stan u Ulici Velaskez. Mogla bih od svoje kuće da se do tamo odvezem metroom, sa samo jednim presedanjem. Kako mi je ono rekla da se njen deka zove? Silvio? Trebalo je da se malo više raspitam o njemu. Sada znam samo to da ima osamdeset i osam godina i artritis. Sjajno! Mogla bih telefonom da pozovem svoju prijateljicu, koja je u međuvremenu verovatno već završila sa čišćenjem Elizinog malenog lišca, pa da je zamolim da mi ispriča nešto više o svom deki kako ne bih imala utisak da sam na korak od suočavanja sa nečim krajnje nepoznatim. Ali znala sam, ukoliko telefoniram Eleni, da će me ponovo pitati za Migela. A ovog puta se ne bih tako lako izvukla iz ćorsokaka da je ostavim bez objašnjenja. Zove se Silvio, star je i kosti su mu u lošem stanju. To je sasvim dovoljno.

U čast istine, moram da naglasim da malo toga znam o starim ljudima. U mojoj porodici nema matoraca. Baka i deka i sa mamine i sa tatine strane umrli su čim su zašli u prvu starost, a nikada nisam bila u kontaktu sa rođacima koji su prešli sedamdesetu. Ali tačno je da stare osobe u meni bude izvesne pupoljke nežnosti. Kad ih ugledam na